

DET KONGELIGE KUNNSKAPSDEPARTEMENT

Foreldre til blinde barn

Deres ref

Vår ref

Dato

21/5513-12

05. oktober 2022

Tilgang til digitale læremidler for blinde og sterkt svaksynte elever

Vi viser til to brev fra Foreldre til blinde barn, datert henholdsvis 1. juli 2022 og 6. juli 2022. Det ene brevet inneholder oppfølgende spørsmål knyttet til et felles brev fra Kommunal- og distriktsdepartementet, Kulturdepartementet og Kunnskapsdepartementet til Barneombudet. Det andre brevet handler om applikasjoner som ikke krever nettilgang, og kravene til universell utforming for disse. Begge brevene er sendt til en rekke mottakere. Kunnskapsdepartementet har derfor innhentet informasjon fra Kommunal- og distriktsdepartementet og Kulturdepartementet til svaret.

Oppfølging av klager til diskrimineringsnemnda

Kultur- og likestillingsdepartementet er kjent med utfordringene knyttet til behandlingstiden i Diskrimineringsnemnda og har dialog med Nemnda om mulige løsninger.

Applikasjoner som ikke krever nettilgang

I brev av 6. juli 2022, har dere redegjort for deres syn på universell utforming av nettbrett-applikasjoner som ikke krever nettilgang. Vi omtaler imidlertid dette generelt nedenfor, da problemstillingen dere omtaler også vil kunne knytte seg til alminnelige applikasjoner/programmer, uavhengig av om disse brukes på PC eller mobile enheter.

Som beskrevet i deres brev, skal IKT-løsninger være universelt utformet, jf. likestillings- og diskrimineringsloven (Idl.). § 18. Dette er nærmere regulert i Forskrift om universell utforming av informasjons- og kommunikasjonsteknologiske (IKT)-løsninger (IKT-forskriften).

Nettløsninger for undervisningssektoren (inkl. digitale læremidler) ble innlemmet i Idl. og IKT-forskriften på et senere tidspunkt enn nettløsninger rettet mot allmennheten for øvrig. Ved

Postadresse
Postboks 8119 Dep
0032 Oslo
postmottak@kd.dep.no

Kontoradresse
Kirkeg. 18
www.kd.dep.no

Telefon*
22 24 90 90
Org.nr.
872 417 842

Avdeling
Avdeling for
barnehage og
grunnskole

Saksbehandler
Maren Hegna
22 24 76 53

utvidelsen av lovens virkeområde i 2018 ble det derfor nødvendig å nevne digitale læremidler særskilt.

Definisjonen av IKT i IdL § 18 er ment å favne vidt, jf. Ot.prp.nr. 44 (2007-2008) pkt. 10.5.6.2. I forbindelse med ny likestillings- og diskrimineringslov ble det bemerket at IKT-løsninger burde være universelt utformet også i utdanningssektoren, jf. Prop.81 L (2016–2017) pkt. 22.10.6.1. I nevnte forarbeider er det imidlertid nettbaserte løsninger som er ment regulert i IKT-forskriften. Dette har sammenheng med at kravene i WCAG-standarden (Web Content Accessibility Guidelines) som forskriften er basert på er laget for løsninger som er nettbaserte (departementets understreking):

«Standardiserte IKT-løsninger kan også ha betydelige fordeler, fordi det oppnås forenkling både for bestiller og leverandør på alle samfunnsområder. IKT-løsninger er sektorovergripende, og WCAG-standarden er en egnet standard for å stille krav til universell utforming av nettløsninger også i utdanningssektoren.»

IKT-forskriften gjelder altså kun IKT-løsninger som er nettløsninger, jf. § 2 andre ledd. Det saklige virkeområdet er derfor avgrenset til disse læremidlene, og omfatter generelt ikke programmer/applikasjoner som ikke er nettbaserte. Nettbaserte læremidler er nærmere definert i § 3 bokstav e, og nettløsninger er definert i forskriften § 3 bokstav d. Forskrift om universell utforming inneholder ikke egne bestemmelser om universell utforming av digitale læremidler ut over dette.

Løsningen/læremiddelet må derfor være nettbasert dersom den skal omfattes av IKT-forskriften. Dersom læremiddelet ikke er å anse som en nettløsning, faller det utenfor forskriftens saklige virkeområde. Dette gjelder uavhengig av bruksområdet for IKT-løsningene, og er ikke begrenset til digitale læremidler. Denne avgrensningen gjelder altså alle områder, ikke bare i utdanningssektoren.

Unntak fra kravene til universell utforming av IKT - uforholdsmessig stor byrde

Likestillings- og diskrimineringsloven § 18 tredje ledd inneholder en dispensasjonsbestemmelse:

- «Plikten etter første ledd gjelder ikke dersom den medfører en uforholdsmessig stor byrde for virksomheten. Ved vurderingen skal det særlig legges vekt på*
- a. effekten av å fjerne barrierer for personer med funksjonsnedsettelse*
 - b. virksomhetens karakter*
 - c. kostnadene ved tilretteleggingen*
 - d. virksomhetens størrelse og ressurser»*

Som det følger av de nye reglene i IKT-forskriften som ble innført 1. februar. 2022 (med oppfyllelsesfrist fra 1. februar 2023), skal offentlige virksomheter selv vurdere hvordan de etterlever regelverket i en tilgjengelighetserklæring, herunder om det foreligger en «uforholdsmessig stor byrde» som tilsier at de ikke kan etterleve de konkrete kravene, jf. § 4e. Formålet med tilgjengelighetserklæringen er blant annet å øke virksomhetens bevissthet og kunnskap om universell utforming av egne IKT-løsninger og å få en oversikt over status.

Begrepet «*uforholdsmessig stor byrde*» og systemet med tilgjengelighetserklæring og tilbakemeldingsfunksjon er koblet til en håndhevelsesprosedyre som følger av WAD¹ art. 5. Det har derfor ikke vært åpning for å ha andre nasjonale prosedyrer for dette, for eksempel søknadsbaserte dispensasjonsordninger slik det var tidligere.

I klagesaker til Diskrimineringsnemnda er det Digitaliseringsdirektoratet ved Tilsynet for universell utforming av IKT som gjør en vurdering av hvorvidt universell utforming av en nettløsning vil innebære en uforholdsmessig stor byrde for virksomheten. Tilsynets avgjørelse kan gjelde hele eller deler av nettløsningen. For eksempel kan det være enkeltelementer eller funksjoner i en nettløsning som ikke lar seg universelt utforme, og der tilsynet kan gi unntak fra enkelte krav, samtidig som kravene til universell utforming vil gjelde for resten av nettløsningen. Tilsynet skal ellers ikke utføre kontroller basert på enkeltklager, men skal føre risikobaserte tilsyn av eget initiativ.

Departementet understreker at adgangen til å gjøre unntak på bakgrunn av at kravene medfører en uforholdsmessig stor byrde, er snever og skal være godt begrunnet av virksomheten.

Tiltak fra Kunnskapsdepartementet, Utdanningsdirektoratet og Statped

Skolen skal legge til rette for og bidra til at alle elevene lærer og utvikler sitt læringspotensial gjennom deltakelse i et læringsfelleskap. For elever som ikke har mulighet til å følge den ordinære tilpassede opplæringen, skal man gi individuelt tilrettelagte løsninger som gjør at de får anledning til å nå kompetansemålene i skolen.

Statped tilrettelegger, utvikler og produserer læremidler for blinde og sterkt svaksynte, som kommunene / skolene kan velge å benytte seg av. Kommunene/skolene velger selv hvilke læremidler de ønsker å bruke i opplæringen. Det kan være individuelle behov for hvilke læremidler som brukes. Departementet gir ikke føringer for hvilke læremidler som skal velges eller produseres.

Statped skal også støtte kommuner og fylkeskommuner i arbeidet for at barn, unge og voksne med varige og omfattende behov for tilrettelegging, får den tilrettelegging de trenger i opplæringen. Statped har kompetanse på pedagogisk bruk av digitale læremidler som benyttes inn i veiledningsarbeidet. Valg av læremidler eller veiledning om hvordan man kan benytte læremidlene i opplæringen, kan derfor være en del av Statped sitt arbeid. Statped jobber både med å støtte systemet rundt barn og elever, og direkte veiledning knyttet til individuelle behov.

Statped og Utdanningsdirektoratet skal samarbeide om oppgaver som ligger i grenseflatene om det direktoratene har ansvar for. Statped og Udir har blant annet revidert støttematerialet på udir.no for lærere som underviser barn og unge med synsnedsettelse, og gir i dette materialet også råd om tilpassinger knyttet til Læreplanverket for Kunnskapsløftet 2020 (LK20). Ressursen ble tilgjengelig nå i sommer. Å vurdere hvilke behov det er for utvikling av

¹ Web Accessibility Directive (EU) 2016/2102.

særskilt tilrettelagte læremidler er også en del av samhandlingen, og departementet har kontakt med direktoratene om dette arbeidet.

Som tidligere nevnt har departementet plikt etter opplæringsloven § 5-9 til å sørge for at det blir utarbeidet lærebøker og andre læremidler for spesialundervisning. Denne plikten oppfylles blant annet gjennom Utdanningsdirektoratets tilskudd til utvikling og produksjon av særskilt tilrettelagte læremidler eller universelt utformede læremidler og gjennom Statped's arbeid med lydbøker og punktskriftbøker. Forlag og læremiddelutviklere kan søke om tilskuddet fra Utdanningsdirektoratet.

Opplæringsloven § 5-9 gir en generell plikt, og bestemmelsen stiller verken kvalitative eller kvantitative krav til hvilke læremidler departementet skal sørge for at blir utarbeidet. Stortinget bevilger midler til utvikling av læremidler på en rekke andre områder selv om dette ikke er et krav i opplæringsloven. Dette gjelder bl.a. læremidler for smale fag og fagområder, inkl. nynorske parallellutgaver og læremidler for språklige minoriteter. Opplæringslovutvalget foreslo derfor å ikke videreføre at staten skulle ha en slik plikt, i sitt forslag til ny opplæringslov. Departementet var enige med utvalget i dette det forslaget til ny opplæringslov som var på høring høsten 2021. Det har kommet mange innspill til dette forslaget som departementet nå vurderer. Vi tar sikte på å legge fram forslag til ny opplæringslov for Stortinget våren 2023.

Ordningen med tilskudd til innkjøp av digitale læremidler i Den teknologiske skolesekken hadde varighet fra 2019 til 2022. Direktoratet godkjente ikke digitale læremidler gjennom denne ordningen, men ordningen inneholdt en nettløsning der forlag og andre produsenter ved egenerklæring kunne oppgi at de oppfylte kriteriene i ordningen og andre lovkrav. Det er kommunene som er ansvarlig for å forsikre seg om at læremidlene de velger å bruke oppfyller lovkravene. Utdanningsdirektoratet har i dag ikke kompetanse eller ressurser til å kontrollere at enkeltlæremidler oppfyller kravene i likestillings- og diskrimineringsloven.

Gjennom arbeidet med ny strategi for digital kompetanse og infrastruktur i barnehage og skole har vi fått mange innspill fra både kommuner og forlag om at det er behov for mer støtte i å gjøre slike vurderinger. I arbeidet med den nye strategien vil Kunnskapsdepartementet og KS i samarbeid med andre relevante aktører vurdere ulike utfordringer og tiltak knyttet til digitale læremidler.

Med hilsen

Borghild Lindhjem-Godal (e.f.)
avdelingsdirektør

Maren Hegna
utredningsleder

Dokumentet er elektronisk signert og har derfor ikke håndskrevne signaturer